

## НЕМАТОДИ РОДИНИ HETERODERIDAE ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВИРОЩУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Цистоутворюючі нематоди (родина *Heteroderidae*) є одними із найбільш небезпечних сидентарних паразитів кореневої системи рослин. Вони відомі ще з другої половини ХІХ століття як одна з причин «ґрунтовтоми» і високої шкідливості.

Зниження урожайності основних культур від гетеродерозів становить у межах від 10 до 20%, проте в осередках високої чисельності може досягати 70-90%. Однак, незважаючи на такі втрати врожаю, фітосанітарний контроль цистоутворюючих нематод, як і раніше, є складною проблемою. Це зумовлено особливостями їх біології, зокрема наявністю в циклі розвитку захищених цистою яєць, стійких до змін навколишнього середовища, які можуть зберігатися в ґрунті впродовж багатьох років. Тому фітосанітарні заходи першочергово мають бути спрямовані на запобігання занесенню та подальше розповсюдження цистоутворюючих нематод, особливо карантинних видів.

Науково обґрунтовані сівозміни впродовж тривалого часу були основним стримуючим чинником масового накопичення бурякової та ряду інших видів цистоутворюючих нематод. Проте сучасні радикальні зміни у структурі посівних площ зумовили перехід від багатопільних до сі-

возмін з короткою ротацією. За порушення гармонійного чергування культур і недотримання рекомендованих термінів повернення їх на попереднє місце відбувається масове розмноження таких спеціалізованих фітофагів як цистоутворюючі нематоди.

Для забезпечення ефективного захисту рослин необхідне розумне поєднання різних методів, прийомів, заходів на основі прогнозу появи і розвитку шкідливих організмів, постійного моніторингу й оцінки фітосанітарного стану агроценозів з поліфункціональними властивостями – інсекто-нематодцидними, фітостимулюючими, імуномодулюючими, антистресовими – сприятиме екологізації сільськогосподарського виробництва та зменшенню пестицидного навантаження на довкілля.

Структурні, технологічні, кліматичні зміни останніх десятиліть потребують проведення всебічної оцінки їх впливу на сучасну фауну цистоутворюючих нематод з метою уточнення домінуючих нині патогенних видів, дослідження їх біолого-екологічних особливостей, розроблення сучасного нематологічного моніторингу та екологічно безпечних заходів фітосанітарного контролю.

## БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУНИЧНОЇ НЕМАТОДИ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Суниця є перспективною і високорентабельною культурою. Але досягнути високих врожаїв в Україні не завжди можливо через багаточисельні шкідники і хвороби, серед яких одними з найменш вивчених є сунична нематода.

Протягом вегетаційного сезону нами вивчалась динаміка чисельності суничної нематоди. Визначено, що від метеорологічних умов залежить і чисельність шкідливих нематод на суниці.

Під кінець квітня, на початку травня чисельність нематод була дуже велика. Чисельність нематод починала наростати ближче до середини травня, максимуму вона досягала в останніх числах червня на початку липня. В кінці липня, перших числах серпня чисельність різко знизилась. Така закономірність спостерігалася до початку вересня. У даний період кількість нематод залишалась дуже низькою, а восени заселеність зросла, що обумовлено інтенсивним відростанням суниць після літнього спокою.

В залежності від органогенезу рослин спостерігається закономірне розмноження та кількість генерацій шкідливого організму. Зокрема нами встановлено, що навесні, в першій половині літа та в періоди коли рослина починає активно розвиватись спостерігається наростання чисельності нематод. Максимальна щільність паразитів спостерігається при збиранні врожаю та достиганні ягід. В період літньої депресії росту суниці чисельність паразитичних організмів різко знижується. При осінньому формуванні листя теж відмічене наростання кількості нематод. На материнських рослинах збільшення чисельності відбувається пізніше ніж на вусах (серпень), так як материнські рослини, ще не встигають утворити листків та не закладаються бруньки (місце паразитування нематоди). На бруньках, які були закладені раніше можуть розвиватись лише вусики з якими поширюється нематода з рослин материнських.